

שיעורי הגר"א עוזר שליט"א

בענין:

יחס וקורבה
ביצירה או בלידה

- קצ"ב -

נמסר בש"ק פרשת ויגש ה'תשע"א

נכתב בידי: הרב יוסף בן ארזה שליט"א
עימוד: תמנתי עיצוב גרפי

בליל שבת פרשת שמות יחל השיעור בשעה 9:00 בערב ויהיה בענין: 'חופה'

בברכת התורה
המארגנים

לקבלת השיעורים באימייל יש לכתוב בקשה לתמנתי:
timnal@zahav.co.il

יחס וקורבה לאב ואם, אי תלי ביצירה או בלידה

[משמע לכאורה בפירוש בעלי התוס' והטור שהקורבה לאם נקבעת ביצירת העובר ולא בלידה; הקושיות; שיטת האחרונים שהלידה קובעת]

א 'ובני שמעון וגו' ושאלו בן הכנענית'. ואיתא במדרש, הובא בפרש"י: 'בן הכנענית - בן דינה שנבעלה לכנעני'. והקשו בעלי התוס' (במושב זקנים) היאך נשא שמעון את דינה והלא אחותו היא מאב ומאם ששניהם בני יעקב ולא היה, ובני נח הוזהרו על אחות מן האם (כחכמים ור"א בסנהדרין נז-נח). ותירצו בתירוץ אחד שהמדרש סובר כדעת האומר לא הוזהרו בני נח בעריות שעל ידי אחוה [רע"ק שם. ומצד מה ששמרו האבות את התורה עד שלא ניתנה - ע' להלן מהגור-אריה]. עוד כתבו לתרץ, שאף לפי מה דקיימא לן דב"נ אסור באחותו מן האם, יש לומר עפ"י המדרש (וכ"ה בתרגום יהונתן ויצא עה"פ 'אחור ילדה בת') שדינה נוצרה במעי רחל ויוסף נוצר במעי לאה, והתפללה לאה שלא תהא רחל פחותה מאחת מן השפחות בשני בנים, ונתחלפו העוברים וניתן יוסף במעי רחל ודינה במעי לאה [ורש"י (שם) הביא מהגמרא (ברכות ס) שהיה העובר שבמעיה זכר ודנה דין בעצמה שאם יולד לה זכר לא יהיו לרחל שני בנים כי מסורת בידם שיעקב מוליד י"ב שבטים, והתפללה ונהפך לנקבה. אך כאמור במדרש ובת"י איתא שנתהפכו יוסף ודינה], על כן דינה אינה אחותו של שמעון מאם אחת שהרי יצירתה במעי רחל לפיכך היתה מותרת לו, שבני נח לא הוזהרו באחוה מן האב כדאיתא בגמרא. וכך תירץ גם הטור בפירושו לתורה.

ולכאורה נראה שנקטו בעלי התוס' והטור כהנחה מוסכמת שיצירת העובר היא הקובעת לענין הקורבה לאם ולא הלידה, שהרי הלידה של שמעון ושל דינה היו באותה אם ואעפ"כ לא נחשבו אחים מן האם כיון שיצירתם היתה מאמהות שונות, ששמעון נוצר מלאה ודינה מרחל. וכבר נפתח נידון זה בפוסקים אחרונים [ונוגע הדבר לשאלות מעשיות שנתעוררו עקב האפשרויות הרפואיות החדשות]; מה קובע את הקורבה לאם, היצירה או הלידה.

אלא שיש לתמוה על דברי בעה"ת והטור, הלא מקראות מפורשים הם שדינה היא בת לאה ויוסף בנה של רחל, ואילו לדבריהם הרי לפי האמת דינה היא בת רחל ויוסף בן לאה - שהרי האמהות נקבעת לפי היצירה. ועוד צריך להבין התירוץ מיניה וביה; אם אכן הקובע הוא היצירה שלכן היה מותר לשמעון לשאת את דינה, מה הועיל חילוף העוברים סו"ס לרחל אין שני בנים שהרי יוסף הוא בנה האמיתי של לאה, שממנה הוא נוצר ולא מרחל. ומזה היה נראה דאדרבה, יש לנו להוכיח מפשוטי המקראות [על פי אותה מדרש] שהלידה היא הקובעת, שעל כן דינה נחשבת 'בת לאה' ויוסף 'בן רחל' הגם שנתחלפו. [אלא שמהמדרש עצמו בלא דברי בעה"ת והטור אין לנו להוכיח, שאיננו יודעים מה טיבו של מעשה נסים זה, שמא נחשב כהיפוך היצירה גופא או בע"א, אך לפי הבנת הראשונים שתירצו בזה נישואי שמעון ודינה מבואר שנקטו ההתחלפות כחילופי הגופות לאחר היווצרותם ממש, וא"כ הלא לכאורה מוכח מפשט הדברים איפכא, שאין לנו בזה אלא הלידה]. ועכ"פ דברי המושב-זקנים והטור צריכים תלמוד.

ב ומלבד קושיא זו, לכאורה יש להוכיח מסוגיא מפורשת שקורבת האם נקבעת בלידה, דאמרינן (ביבמות צז-צח) שני אחים

תאומים גרים שהיתה הורתן שלא בקדושה ולידתן בקדושה - לא חולצין ולא מייבמין, אבל חייבים משום אשת אח. פירוש, גויה שנתגיירה כשהיא מעוברת וילדה תאומים, שני אחים אלו אינם אחים זל"ז מן האב לייבם או לחלוץ זה לאשת אחיו, אבל אחים הן מן האם [להאסר זה באשתו של זה משום אשת אחיו-מאמו]. וטעם הדבר בפשוטו - כפי שנקטו כמה מרבתינו האחרונים (ע' זכר יצחק ד כח ל ועוד) - שהולכים אחר הלידה והרי נולדו שניהם לאם ישראלית, על כן הם אחים מן האם, שהרי אם בטר היצירה אזלינן הלא יצירתם היתה בעודם גויים, ואח"כ בשעת הגירות פקעה קירבתם זל"ז, דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי ואמאי חשיבי אחים - אלא מוכח דסגי בשעת הלידה לקבוע קירבתם לאם וקירבתם זה לזה. וא"כ הרי קשה מסוגיא הגמרא על דברי המושב-זקנים והטור שנראה לכאורה מדבריהם שהיצירה היא הקובעת קורבה ואחוה.

ובזכר יצחק (ד) הוסיף ליתן טעם דאזלינן בטר הלידה להחשב 'אחים מן האם', עפ"י מה שהוכיח מהגמרא במגילה (יג) שחלות שם 'אם' - שלא כחלות שם 'אב' - חל רק בשעת לידה ולא בשעת העיבור, שעל כן יחס קורבת התאומים אל אמם נקבע בלידה, וכיון שבאותה שעה נולדו לאם ישראלית, הוו שפיר אחים מן האם.

דהנה אמרינן במגילה 'כי אין לה אב ואם', 'ובמות אביה ואמה' למה לי, אמר רב אחא: עיברתה - מת אביה, ילדתה - מתה אמה. ופרש"י 'בשעה שנתעברה אמה מת אביה, נמצא שלא היה לה אב משעה שנראה להקרות אב, וכשילדתה אמה מתה ולא נראית לקרות אם'. הרי משמע ששם 'אב' חל מיד בשעת ההריון, שעל כן כדי לומר שלא היה לה 'אב' מעולם צריך לומר שמת בתחילת העיבור. [וכן מתבאר בגמרא סנהדרין (טט), דכל ימיו של בן סורר ומורה אינן אלא ג' חדשים בלבד דהיינו מבין י"ג ועד י"ג ועד י"ג חדשים, שנאמר 'בן סורר ומורה' - ולא הראוי לקרותו אב, כלומר לאחור ג' חדשים משהגדיל ראוי להיות העובר ניכר אם היה בא על האשה משהביא שתי שערות והיא מתעברת - הרי שנקרא 'אב' כבר בשעת העיבור]. ואילו שם 'אם' לא חל עד הלידה, שעל כן מתפרש שלא היה לה 'אם' מעולם, שמתה בשעת לידתה. וכבר קדם המהר"ל (אור חדש עה"פ 'כי אין לה אב ואם') בהבחנה זו, וכן הרחיב בזה הגר"י ענגיל (בית האוצר אד, ועוד). ועל כן מובן שקורבת האם נקבעת רק בלידה^א.

[הגר"י ע"ע שם הקשה לפי זה על דברי רעק"א (ביו"ד פז על הש"ך סק"ד) שנסתפק אם חלב טרפה אסור בכשר-בחלב שהרי טריפה אינה יולדת ואינה ראויה להיות 'אם' ואין איסור בב"ח אלא בחלב הבא ממי שראויה ליקרות 'אם' שלכן חלב השחוטא אין

^א נראה שיש מקום לפרש איפכא, דשם 'אב' ו'אם' שייכים רק כלפי דבר הנפדר מהם, הלכך בעוד העובר ברחם אינה 'אם' שלו שהרי עדיין לא נעתק ממנה, אבל הוא 'אביו' שהרי כבר יצא העובר ממנו. ולפי"ז ודאי י"ל דחשיבי 'אחים' טפי בשעת העיבור מבשעת הלידה [וכמוש"כ הקדמונים טעם שם זה לפי שאיחויים ברחם אחת]. ואף כי יתכן שגם סוף העיבור ורגע הלידה סגי בקביעת הקורבה, אבל גם תחילת העיבור כבר נותנת שם אחוה, ונפ"מ שדינה אסורה לבנימין דחשיבי אחים מרחל.

ונראה שכן פירשו המהרש"א בסוטה מא: (מובא להלן בפנים) שכתב שאין לעובר יחס אל אביו אלא משנולד, וכן המנ"ח (תקסג) כ' שאין הולכים באומות אחר הזכר אלא משעת לידה ואילך, אף למ"ד עובר לאו ירך אמו - והלא חזינן בגמ' דבשעת העיבור אין לו 'אם' ויש לו 'אב'. אך נראה שפירשו לאידך גיסא, שבמנצב העיבור שייך העובר טפי לאם שהריהו מחובר אליה - שמטעם זה איננה קרויה 'אם' - הלכך אין לו יחס לאביו כעת.

וע"ע בספר פוקד עקרים עמ' 52 ובדבור צדק 'נר מצוה' א; שו"ת דובב מירשים ח"א כו; בית ישי לט.ג. [ובספר האשכול (סוף בהמה המקשה) כתב שאין קרוי 'בן' עד שיצא לאור העולם, ובוה פירש מדוע אין איסור 'אותו ואת בנו' בשוחט בהמה מעוברת. וע' דוב"מ שם].

הקובעת את הקורבה לאם ואת האחווה [אלא שנחשבים 'אחים' הגם שהיתה גירות בינתיים - זהו מפני שלא דנים 'כקטן שנולד' בגירות עובר], וא"כ מובן שדינה ושמעון אינם נחשבים כאחים מן האם כי יצירתם בשתי אמהות.

אלא דהא גופא צריך באור, אמאי אין כאן דין 'גר שנתגייר כקטן שנולד דמי' הלא סו"ס היתה כאן גירות בעודם עוברים, שהרי כן מבואר ביבמות (עח), אמר רבא נכרית מעוברת שנתגיירה - בנה אין צריך טבילה, ומקשה הגמרא למ"ד עובר לאו ירך אמו אמאי אין האם חוצצת בין המים לעובר, ומשני דהיינו רביתיה הלכך אין כאן חציצה. הרי חזינן שהעובר עצמו צריך טבילת גרות ואינו נעשה יהודי אגב אמו, וא"כ למה לא נימא בו 'כקטן שנולד דמי' לנתק קורבתו עם אביו ועם אמו.

וביאר הגרש"ר (בכתובות יא) עפ"י דברי התוס' בכתובות (שם) שנקטו דהא דגר קטן מטבילים אותו על דעת בית דין אינו אלא מדרבנן, דהא זכיה מטעם שליחות ואין שליחות לקטן ולא לגוי. והקשו התוס' מהסוגיא בסנהדרין (סח) דמוכח דאיכא גר קטן מדאורייתא. ותיצרו דמשכח"ל במעוברת שנתגיירה דבנה גר מן התורה דישראל גמור הוא. ותמה רעק"א מהגמרא ביבמות הנ"ל שאף העובר טעון טבילת גירות וא"כ הרי שוב הדרינן לנידון גר קטן. ויש שרצו לתרץ (בית יעקב שם ועוד) שהתוס' דיברו רק למ"ד עובר ירך אמו דא"צ גירות לעצמו. אך בתורא"ש מבואר דלמ"ד עובר לאו ירך אמו מייירי. ונאמרו בהסבר הדבר כמה מהלכים. ואמר הגרש"ר באופן אחד, שסוברים התוס' דחלות הגירות ומעשה ההכנסה ליהדות לא נעשה בעובר אלא באם, ומכאן האם היא שנפעלת גירות בעובר, ואך מעשה הטבילה צריך להעשות בעובר בפנ"ע אבל עיקר גירותו נפעל מכאן האם, ועל כן אין כאן תורת זכיה ושליחות לגירות כלפי העובר. ובזה פירש את דברי רש"י דבשני אחים עוברים אין אומרים 'כקטן שנולד' דמי, כי הגרות שלהם אינה עצמית אלא ע"י גירות האם נפעלת הגירות ממילא גם בהם להיתפס בקדושת אמו.

ובעיקר באור זה בגמרא נקטו גם החזו"א (אה"ע ד, ט) ואבי עזרי (איסור"ב יג, יח, ג), דשאני גירות זו מגר קטן שאינה מתורת זכיה אלא גירות אחת היא עם האם ומכאן גירות האם נפעלת גירות העובר ממילא [ובחזו"א הוסיף שלולא גירות האם נראה דלא שייך כלל דין גירות בעובר, שלא אמרה תורה אלא באישים ולא בעוברים], אלא דלמ"ד עובר לאו ירך אמו צריך טבילה לעצמו, שכבר יש לו גוף לטבילה. ולפי"ז מעוברת שנתגיירה, כשיגדל הולד לא יוכל למחות בגירות [דלא כגר קטן], ודלא כמו שצדד האבני-מלואים (סימנים ד יג) - כן כתב באבי עזרי. וכן דן הגרש"ר לפי"ז אודות ספק הדגול-מרבבה במעוברת שנתגיירה ולא ידעו שהיא מעוברת, שאין זה מעכב את גירות העובר, כי אין העובר טעון חלות גירות ומעשה הכנסה ליהדות מצד עצמו אלא דממילא הוא שמתגייר אגב אמו, ורק שצריך שמעשה הטבילה יהיה נפעל גם בו. ולפי"ז יש לומר [וכן מפורש באבי עזרי] דלעולם היחס נקבע ביצירה ולא בלידה, אלא דמ"מ לא אמרינן על העובר 'כקטן שנולד דמי' לגבי האם כי אין לו גירות לעצמו, ועל כן חשיבי התאומים כאחים מן האם, שהרי הם אחים גם מן העיבור.

ולכאורה יש לשמוע כסברא זו ממה שכתב רבנו אברהם מן ההר (יבמות צח) שאין דנים בעובר כקטן שנולד 'דהא איהו לא נתגייר' - והלא מפורש בגמרא הנ"ל שגם העובר מתגייר - אלא על כרחונו לפרש כוונתו שאין חלות גירות עצמית בעובר רק שנפעלת בו גרות מאליה מכאן אמו. אלא שיש לדחות ולומר שמא כוונתו כהצד דעובר ירך אמו, שהרי רבא הוא בעל המימרא בגמרא התם, ואיהו ס"ל (בב"ק מזו. ותמורה ל:): דעובר ירך אמו, ולהך מאן דאמר י"ל שאין בו גרות כלל (ע' בסוגיא שם עח. ובתוס').

חייבים עליו משום בב"ח, ודן רעק"א להוכיח מהגמרא בסנהדרין הנ"ל דקרוי 'אב' אף בעיבור והה"נ לענין 'אם'. והקשה הגר"י ענגיל הלא אם באנו להשוות גדר 'אם' באדם ובבהמה הלא היא מוכח איפכא דהא במגילה מוכח דשם 'אם' חלוק מ'אב', שאינו אלא לאחר הלידה].

ונזכיר כאן גרגר אחד בענין זה, דהנה דברנו לא מכבר² על קושית הראשונים (מ"מ אישות ב, ט ונמו"י ריש יבמות) על שיטת הרמב"ם (אישות ז, טז) שהמקדש את העובר [על ידי אביה] הרי זו מקודשת, דאם כן הלא מצינו חמותו ממאנת שהרי דעת הרמב"ם שקטנה אפשר לה להתעבר ואם נימא שקדושין תופסין בעובר נמצא שהמקדש עובר שבמעיי קטנה, אָם העובר היא חמותו והיא בת מיאון דהא קטנה היא, והא איפכא תנן (ריש יבמות) דלא מצינו חמותו ממאנת. ולהנ"ל י"ל דלא קשה, שאין עליה שם 'אם' שהרי העובר עדיין במעיה, הלכך אינה אסורה עליו משום 'אם אשתו'.

[הוכחה מפרש"י שהיצירה קובעת את הקורבה לאב ולאם ולא הלידה]

ונראה ליישב תחילה הקושיא מסוגית הגמרא, שאמנם יש מהאחרונים שפירשו הטעם שהתאומים נחשבים כאחים מן האם משום דאזלינן בתר הלידה כאמור, אך אין הדבר פשוט כלל, כי מפשטות כמה ראשונים נראה לאידך גיסא. דהנה מתבאר ברש"י שם (צח. ד"ה הא דאמור וד"ה לא תימא וד"ה דהא) גבי הא דאמרינן התם [כגוסת רוב הראשונים] דאין לאחים אלו קורבה מן האב משום דרחמנא אפקריה לזרעיה דאביהם הגוי דכתיב 'זרמת סוסים זרמתם', דמש"ה בעינן להך טעמא ולא אמרינן משום דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי, דבהורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה ליכא למימר 'כקטן שנולד' דהא חזינן שיש לו שאר מן האם. וכלשון רש"י נקטו הריטב"א והר"ן, וכ"ה בפירושו ר"א מן ההר. והנה אף כי צריך באור בטעם הדבר דל"א בזה גר שנתגייר כקטן שנולד דמי, מכל מקום הא מיהת יש לשמוע מרש"י שהקורבה נקבעת ביצירה ולא בלידה, שעל כן מוכח שפיר מהא דחשיבי אחים מן האם דלא אמרינן 'כקטן שנולד' דמי, אבל אם הלידה היא הקובעת את הקורבה, אין מובן היאך מוכח דל"א כקטן שנולד דמי, הלא הגירות היתה לפני הלידה וסו"ס נולדו שניהם לאם ישראלית ופשוט שהם אחים מן האם.

והנה הגרש"ק (בסוף 'קונטרס השליחות' כה) נקט גם הוא שהולכים אחר הלידה כדעת גדולי האחרונים, ופירש את דברי רש"י שזהו גופא הטעם דלא אמרינן הכא 'כקטן שנולד' כי הלידה קובעת והרי נולדו אחר הגירות. אך מלבד שפשט לשון רש"י אין מורה כן, גם קשה מה הוכיח מזה רש"י לענין הקורבה לאב, הלא בפשטא דמלתא לגבי הקורבה לאב אין הלידה קובעת כלום וכדמשמע בגמ' סנהדרין הנ"ל שחלות שם 'אב' יש גם כלפי עובר, ועכ"פ אין הוכחה מהא דלא אמרינן 'כקטן שנולד' לגבי האם מדנולדו לאם לאחר הגירות, דלא נימא כן כלפי האב הגוי, דסו"ס האחים הללו נתגיירו במעיי אמן ונותקה קירבתם לאביהם, וא"כ הרי לפירוש הגרש"ק לא תירץ רש"י כלום דאכתי למה לי לטעמא דרחמנא אפקריה לזרעיה, תיפו"ל דכקטנים שנולדו דמי ואין להם קורבה לאביהם הגוי.³

ואם כן, הרי מהגמרא סרה תלונתנו על בעלי התוס' והטור, דאדרבה, מדברי רש"י ועוד ראשונים נראה שהיצירה היא

ב שיעור קצ

ג נראה לבאר דברי הגרש"ק [ושאר אחרונים שלא העירו כלום מדברי רש"י], דהא אזולין בתר הלידה היינו משום שכל עוד העובר לא נולד לא הושלמה יצירתו הלכך סגי בהשלמת היצירה לקבוע שארות, והוא גופא הטעם דלא אמרינן 'כקטן שנולד' דאכתי אינו 'אישיות' בפנ"ע כלל דהא עוד לא נוצר בשלמות, וא"כ מטעם זה גופא אין הפקעה משאריות אב דסו"ס אחים הם מאב אחד שהגרות שקודם השלמת יצירתם אינה מנתקת כלום.

כהטו"א שיש יחס של עבד לאמו השפחה. וכך גם מבואר בכס"מ (ממרים ה,ט) ממה שהוצרך לחזור אחר טעמים מדוע אין העבד חייב על קללת אמו [אם מפני שאינה ישראלית או מפני הכלל שכל שאינו חייב על אביו אינו חייב על אמו] - ולא כתב בפשיטות משום שאין לו יחס אחריה ואינה 'אמו', הרי משמע שנקט שיש לו יחס אליה. ולכאורה כ"ז סותר להרמב"ם הנ"ל בהי"ן].

[כמה מהלכים בבאור הצרכת גירות לעובר שאמו נתגיירה בשעת העיבור, הגם שגולד לאם יהודיה]

והנה עד הנה הראנו פנים ברש"י ושר"ר שהיצירה היא הקובעת הקורבה, וכפשוטו דברי המושב-זקנים והטור, ויישבנו הסוגיא ביבמות אליבייהו. אכן נראה שכדעת גדולי האחרונים הנ"ל שהלידה קובעת, כן נקטו התוס' בכורות [וכפי שהראה הגרש"ד ביבמות סי' יב], דתנן התם נתגיירה מעוברת וילדה - הולד בכור לכהן [שהוא פטר רחם בישראל] ולא בכור לנחלה, ופרש"י משום דרחמנא אפקריה לזרעיה דכתיב 'זרמת סוסים זרמתם'. והתו' כתבו דבחנם פירש כן, דבלא"ה לאו בר נחלה הוא משום דגר שנתגייר כקטן שגולד דמי ואינו חשוב אביו. הרי דרש"י הולך לשיטתו ביבמות שם שאין לומר 'קטן שגולד' דמי במעוברת שנתגיירה ולכן נזקק לטעמא דרחמנא אפקריה לזרעיה וכמו שפירש ביבמות. אכן התוס' שחולקים, מוכח בפשוטו שסוברים שיש גדר 'קטן שגולד' אף בעובר [וגרסו שם הגמרא ביבמות באופן אחר, יעו"ש] שלכך אינו יורש את אביו, ואעפ"כ מתייחס הוא אחר אמו שהרי בשעת הלידה היתה ישראלית, והלידה היא הקובעת את הקורבה לאם. [אכן יש לדחות כמוש"כ הגרש"ק (בקונטרס השליחות שם) שלא דנו התוס' 'קטן שגולד' אלא גבי האב דמירי שגם האב נתגייר. יעו"ש"].

והנה יש לעמוד על קושיא פשוטה, לשיטה זו שהלידה קובעת את הקורבה: אם כן, אמאי נצרכת גירות לעובר כלל [כדמוכח מיבמות עח הנ"ל שדנו אודות חציצה], והלא נולד לאם ישראלית. ונקדים שלש דרכים לתרוץ קושיא זו שיש ללמוד מדברי רבותינו האחרונים, ולבסוף נבאר דרך פשוטה יותר.

דהנה האחרונים נתקשו בדברי הרמב"ן ביבמות (מו:ז) שהוכיח שגר שהקדים טבילה למילה - הרי זה גר, מהא דאמרינן (שם) דגירות מעוברת שטבילה - בנה אין צריך טבילה, והרי קדמה הטבילה למילתו אם זכר הוא - אלא מוכח דטבילה שהיתה לו בעודו עובר מועילה עם המילה שתיעשה לאחר שיוולד. הנה מבואר בדבריו שבן המעוברת שנתגיירה אינו ישראל בשעת לידתו עד שימול [ודעת כמה ראשונים שטבילה הקודמת למילה לא מהניא]. ולשיטתם צ"ל שהטבילה הועילה לגירות העובר בלא מילה, מפני שבשעת הטבילה לא היה ראוי למול והו"ל כנקבה דסגי' לה בטבילה, כמוש"כ הריטב"א ונמו"י בשם הרא"ה, וע"ש בתוס']. והרשב"א נקט שטבילה קודם מילה לא מהניא ותירץ דמירי בנקבה דליכא מילה, אבל בזכר אינו גר עד שימול ויטבול. והקשה הקר"א ממשנה ערוכה בכורות (מו) מעוברת שנתגיירה וילדה - הבן בכור לכהן, שבכלל 'פטר רחם בישראל' הוא. הרי

ה ואף בלא"ה י"ל כפי החילוק המוזכר בפנים לעיל, דדוקא כלפי האם לא אמרינן קטן שגולד כיון שגירור העובר נפעל בגירותה, משא"כ כלפי האב מהניא גירות האם-עובר לנתק הקורבה ממנו.

ו ע"ש בר"ד ומאירי ונמו"י. והרשב"א נסתפק בזה.

ז וכן צ"ל בדעת הרמ"א, שאעפ"י שהביא (ביו"ד רסח,א) דעת הראשונים שטבילה שקדמה למילה לא מהניא, שתק ולא העיר כלום (בסעיף 1) בהא דמעוברת שנתגיירה בנה אין צריך טבילה - משמע שנקט דמהניא טבילת האם בלא מילה. [ולא כהרשב"א שרצה לפרש שהיא דמעוברת בבת ולא בנן]. אם לא נדחה ונאמר שבמקום שאינו ראוי למול עתה, שפיר מקדמין הטבילה למילה, הגם שבמקום שאפשר, אף בדיעבד צריך לטבול שנית. וכן היה נראה מפשטות דברי התוס' ותורא"ש - אלא שאין קן הסברא הפשוטה].

אך יש להדגיש שהחזו"א ואבי עזרי כתבו זאת רק בבאור דברי הגמרא, דלא חשיב כגירות עצמית של הולד אלא גירות האם הועילה להתפיס את העוברים בקדושת אמן, ולכן חשיבי אחים מן האם. ואולם הגרש"ר הוסיף לפרש בזה דברי רש"י דלא אמרינן 'קטן שגולד' גם כלפי האב, וזה צריך באור דסו"ס למה הגירות הנפעלת בעובר מכה גירות אמו לא תחשיבנו 'קטן שגולד' כלפי הקורבה לאב. וצריך לומר שנקט הגרש"ר חידוש שרק גירות הנעשית בגופו מושיא דין 'קטן שגולד' ולא גירות הנפעלת מאליה מחמת מעשה-גירות של אחרים. וכעין דוגמא לזה במה שכתב מהר"ל (ויגש, ומובא בש"ש בהקדמה, יעו"ש באותיות ח ט. וע' פחד יצחק שבועות) דלא אמרינן בגירות דמתן תורה 'קטן שגולד דמי' כיון שהיתה זו גירות בכפייה [וחידוש שכלפי המצוות שקיבלו האבות על עצמם מרצונם לקיימם, חשיבי 'קטן שגולד' שעל כן שמעון הותר בדינה מצד אחזה דישאל, שכלפי מצוות ישראל חשיבי 'קטנים שגולד', וכלפי איסור קרובות דב"נ - שלגביו לא חשיבי קטן שגולד - סבר הך מאן דאמר דנשאה, דב"נ לא הוזהרו על קרובות אחזה]. וה"נ גירות העוברין הנפעלת מאליה ע"י האם, לא אמרינן בה 'קטן שגולד'. וזו סברא מחודשת. אכן לצורך ישוב דברי המושב-זקנים והטור אין אנו צריכים לכך, אלא דיינו לומר שכלפי האם אין דנים בעוברים 'קטן שגולד' לנתקם מקורבה ושארות אליה, כיון שכל עיקר הגירות נפעלת בהם על ידי גירות דידה, וא"כ אף אם היצירה היא הקובעת את הקורבה לאם, אין מנתקת הגירות דלאחר מכן את הקורבה.

ועדיין יש להקשות, דמפשטות הסוגיא ביבמות שם משמע שדין זה אמור גם בשפחה כנענית מעוברת שנשתחררה וטבלה ליהדות. וק' דבשלמא אם הלידה היא הקובעת, שפיר חשיבי אחים מן האם כיון שגולדו לאם כשהיא ישראלית, כך לי אם היתה ביצירתם גויה או היתה שפחה, אבל לפי המהלך האמור דאזלינן בתר יצירה, ורק דגירות העוברים לא מושיא דין 'קטן שגולד', קשה הלא עבד אין לו חיים, וכדאמרינן (ביבמות סב) שאם היו לו בנים בעבדותו ונשתחרר - לא קיים פו"ר, שאין לו יחס בנים כלל, וכדדרשינן 'שבו לכם פה עם החמור' - עם הדומה לחמור, שלא כגוי דאית לי יחס בנים כדכתיב 'בלאדן בן בלאדן'. וא"כ אמאי חשיבי כאחים מן האם והלא אין להם יחס לאמם השפחה כלל.

וצריך לומר כמו שביאר הגרש"ר (יבמות סי' יז) שדעה זו נוקטת כחידוש הטורי-אבן (ריש חגיגה, באבני מלואים) שדוקא לעבד אין לו חיים בנים, אבל לשפחה כנענית יש חיים לבניה וכדכתיב 'האשה וילדיה' דגירי בתרה. והמנ"ח (א) חלק על חידוש זה. אך יש לסייע מרש"י בכמה מקומות כדברי הטו"א, שפירש (ביבמות כג.) הא דאמרינן שפחה אין לה חיים היינו לאביה, ויש לומר דדוקא נקט כן דאילו בניה אכן מתייחסים אחריה. ובקדושין (סט.) פרש"י הא דאין לעבד חיים משום 'עם הדומה לחמור' - כבהמה שאין הולד כרוך אחרי האב, ויש לדייק שכלפי האם איכא יחס. והנה אמרו בסנהדרין (נח) שעבד מותר באמו, ופשט לשון הרמב"ם (איסו"ב יד, יז) מורה שמותר אף באמו שפחה, ופשטות הטעם הוא מפני שאין להם יחס. וכ"כ טעם זה להדיא בספר החינוך (ריא). וזה מורה בפשוטו דלא ס"ל כסברת הטו"א אלא שאף כלפי אמו השפחה אין לו יחס. ואולם רש"י ורמ"ה וחדושי הר"ן שם פירשו הגמרא דמירי שגולד כגוי ואח"כ נמכר לעבד, ומותר באמו הגויה משום שיצא מכלל בן נח ודומה הוא לגר שמתר מדאורייתא באמו, דקטן שגולד דמי. ואם כן רש"י לשיטתו יכול לסבור שפיר כיסוד הטו"א שיש יחס לבן השפחה אחריה, ומתאים היטב דרש"י ביבמות הנ"ל אזיל לשיטתו. [ובשיטת הרמב"ם יש מבוכה, כפי שהאריך הגרש"ר (שם), דברמב"ם שם לעיל מיניה (היא) משמע

משום שעובר הגר מעם לעם ומתנתק ממשפחתו ונכנס למשפחת ישראל, ואילו כאן שנולדו כאשר אמם כבר היתה גיורת הרי הם משפחת ישראל, רק נצרכים להשלים את קדושת המצוות - על כן נחשבים 'אחים' ואינם כקטנים שנולדו בגירותם.

ובזה ביאר הגרנ"ט את דברי הריטב"א (בכתובות יא) שלכך אין ללמוד גירות לקטן מגירות דמתן תורה שהיו שם כמה קטנים, שהרי האומה הישראלית כבר היתה קיימת מאז האבות, ולא היתה במ"ת גירות אלא לקדושת המצוות, ובגרות זו הלא מחוייבים היו שהרי מבני ישראל הם והוכרחו לקבל התורה. [ויסד שם הגרנ"ט שכל מי שהוא ממשפחת ישראל, מוטל עליו חיוב לקבל תורה ומצוות, ותירץ בזה קושית הגרעק"א על התוס' שם בענין מעוברת שנתגיירה], וא"כ אין ללמוד מזה לדין 'זכין' בגרות דעלמא שהרשות בידו לקבל או לחדול.

ובזה תירץ גם קושית מהר"ל על מה שאמרו 'בוכה למשפחתיו' על עסקי משפחתיו - מדוע לא היו כל ישראל במתן תורה כ'קטן שנולד' להיות מותרים בקרובותיו. אלא מפני שלענין דין קורבה ויחס לא נשתנה כלום בגרות זו דמתן תורה שכבר היו 'משפחת ישראל' מזמן האבות כאמור, אלא רק לענין קבלת המצוות.

וכדברי הגרנ"ט יש לשמוע מרש"י ביבמות (מו. ד"ה באבותינו), בהא דאמר רבי אליעזר גר שמל ולא טבל הרי זה גר שכן מציינו באבותינו שמלו ולא טבלו, פרש"י 'בימי משה, כשיצאו ממצרים ויצאו מכלל בני נח לקבל התורה ולקבל פני השכינה' - באריכות-דברים זו בא לפרש מהותה של אותה גירות, שהיתה זו כניסה לקדושת המצוות, לא גירות של כניסה לאומה חדשה. ופשיטא שבגר רגיל הבא להתגייר, ודאי לא תיתכן גירות לחצאין להיכנס למשפחת ישראל בלא קבלת מצוות. והארכנו עוד במק"א].

ולפי מהלך זה, גיור העובר נצרך כדי לקבל קדושת ישראל, הגם שלענין הכניסה ל'משפחת ישראל' אינו צריך גירות.

אופן שלישי, כתב בספר זכר יצחק (סימנים ל ד), דלעולם משעת לידתו ישראל גמור הוא שהרי אמו ישראלית, אלא שלענין היתרו בקהל נקטו הנך ראשונים שיש בו פסול חיתון מצד אביו [לתוס' אף כשאמו מישראל ולרמב"ן דוקא כשבשעת היצירה גם אמו היתה גויה]. כלומר ישראל הוא עם פסול 'גויות'. וייסד דבר זה ממה דאמרין (בכריתות ח: כפירוש כמה ראשונים) שהבאת קרבן הגר המעכבת את הגירות בזמן הבית, היינו רק לענין לבוא בקהל, אבל דין ישראל יש לו לכל דבר גם בלא הקרבן. הרי ששייך גדר זה דישראל עם פסול חיתון מצד אביו הנכרי. [והכי נמי סובר הרמב"ן שצריך להימול כדי להיכנס לקדושת ישראל להכשירו לבוא בקהל]. וביארנו הענין בהרחבה במק"א. ועכ"פ לדבריו הגירות בעובר באה להפקיע חלות פסול גויות שמחמת האב.

[הבחנה בין דינים התלויים ב'קורבה' ו'יחס' למולידיו, לדינים החלים באדם מחמת היותו דומה למולידו; לקביעת יהדות לא סגי בקורבה לאם אלא צריך חלות דין 'ולד כמולידו']

ד אך נראה שיש לתרץ באופן מרווח יותר ובלא להזדקק לחידושים אלו, דהנה הרמב"ן (ביבמות צח), כתב לבאר הא דאין איסורי עריות בבני נח אלא בקורבה מן האם ולא בקורבה מן האב, (לפי שיטות התנאים בסנהדרין נז-נח), משום דרחמנא אפקריה לזרעיה דכתיב בשר חמורים בשרם וזרמת סוסים זרמתם [כדאמרין

שיעור פה.

יא ע' בשיעור קכד.

להדיא שדין ישראל עליו בלידתו. וכן הקשו מהסוגיא ביבמות הנ"ל שאחים שהורתם שלא בקדושה ולידתם בקדושה הרי הם אחים מן האם ואסורים זה באשתו של זה. [והחזו"א מחמת קושיות אלו נדחק לפרש דברי הרמב"ן שלא כפשטותם, ואולם בדברי הרשב"א ודאי א"א לדחוק, דמפורש בדבריו שבזכר בלא מילה וטבילה אינו גר].

וכיוצא בזה הקשו (מהריט"א בכורות שם; שער המלך איסו"ב טו, ג) על דעת הראשונים שגוי הבא על בת ישראל, למאן דאמר הולד כשר (ע' קדושין סח ויבמות טז): היינו שאינו ישראל ממזר אבל לאו ישראל הוא וטעון גירות (ערש"י קדושין סח [ורש"י במק"א לא פירש כן]; תוס' שם עה: ובפסקי התוס' ומהרש"א; תוס' יבמות טז: וכדעה זו נקט לעיקר הגאון בעל הנתיבות [בתשובה המובאת בחמדת שלמה אה"ע ב], אלא שהכרעת שאר הפוסקים אינה כן אלא כפירוש רוב הראשונים שישראל כשר הוא), והלא בסוגיא בכורות (מז) מבואר שהנולד מאם ישראלית ואביו נכרי הרי הוא בכור לכהן.

ומצינו בזה שלשה מהלכים: יש מפרשים (ע' תשובת הגאון בעל הנתיבות בשו"ת חמדת שלמה אה"ע ב, אחיעזר ח"ב כטו, [וע"ש ח"ד מד]; וע"ע באמרי משה כז) שאמנם בלידתו הוא עדיין נכרי, אבל כשנימול נעשה ישראל למפרע ועל כן חייב בפדיון הבן. ובארו טעם הדבר, שהרי בעצם ראוי לילך אחר אמו כדין כל הנולד לאם ישראלית, רק שהואיל ואביו גוי והרי באומות הולכים אחר הזכר [ובגוונא דהרמב"ן גם יצירתו במעי גויה] אם כן יחוס האב מעכב ומפקיע את ההתייחסות לאם, דמאי חזית לדונו אחר אמו כישראל, ניזיל בתר האב כדין האומות ונדונו כגוי. אמנם כאשר נימול לשם יהדות ונתגייר והריהו כקטן שנולד ומעתה ודאי אינו מיוחס אחר אביו הגוי, הרי שב דינו להיות ישראל משעה ראשונה שהרי נולד לאם ישראלית ואין לו עתה אב גוי המעכבו. ולפי זה מובן למה צריך העובר גירות, כדי להפקיעו מאביו הגוי [שאף לרוב הראשונים דגוי הבא על בת ישראל הולד ישראל כשר, מ"מ זה שבתחילת יצירתו היתה אף אמו גויה, בלא גירות לא סגי דליזיל בתר אמו]. אלא שעיקר מהלך זה מחודש מאד, לומר שיש גירות המחילה יהדות למפרע משעת לידה.

מהלך שני כתב הגרנ"ט (בכתובות יא) עפ"י מה שייסד ששני ענינים נכללים בגרות; הצטרפות ל'משפחת ישראל', וגם חלות 'קדושת ישראל' כלומר חיוב תורה ומצוות [לאום 'ודת']. והנה הנולד לאם ישראלית ואביו נכרי [לתוס' אפילו ישראלית משכבר ולהרמב"ן עכ"פ כשנתגיירה מעוברת], סוברים הנך ראשונים שאמנם מצד היחס הרי הוא הולך אחר אמו להשתייך לאומה הישראלית, אבל טעון הוא גירות לקדושת חיוב המצוות משום אביו הנכרי [וכשם שקדושת כהונה תלויה באב, כך קדושת ישראל - לפי אותה שיטה]. וכיון שכן הרי כבר משעת לידתו בעצם הוא 'פטר רחם בישראל' כי מצד משפחתו ויחסו הוא שייך לישראל, רק כל זמן שלא נתגייר אינו בן ברית ובן מצוה. אכן משנימול ונתגייר ונכנס לקדושת ישראל, שוב דינו בחיוב מצוות כישראל מלידה שהרי מלידתו הוא שייך לעם ישראל. וכן מובן מדוע התאומים שנולדו ממעוברת שנתגיירה נחשבים אחים מן האם, כי יש בהם קורבת משפחה, דהא דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי היינו

ח ע' חמד"ש ג; פ"ת אה"ע ד, א; אבני"ז אה"ע טז. וע"ע דובב מישרים ח"א סוסי" קמו.

ט לא הבנתי מה שצדד בשבט הלוי (ח"ק קעו) שאולי אין לברך על פדיון בן הנכרי מישראלית, משום דעת הפוסקים המצריכה גרות - מה מקום לדחות סוגיא הערוכה במקומה מחמת קושיא על שיטה זו, ועשרי תשובה לא נעללו וכדלקמן בפנים.

וגם אם ננקוט כתיירון הראשון שעד שלא נתגייר הוא גוי לכל דבר ונימא דהוי כגירות דידיה ואם הגדיל יכול למחות (וכמו שתפס באב"מ ד סק"ג יג סק"ד), סו"ס לאחר שנימול מחוקקין בו כגר ואין צריך לחוש שמא ימחה לכשיגדיל (כמו"ש חת"ס, מובא בפ"ת יו"ד רסח סק"ח), וכמו שמבשרים על גירותו (כמבואר בראב"ד סוף שער הטבילה) ועל מילתו, ומניחים אותו ליגע בין ולהינשא לישראלית, וא"כ מדוע לא לברך על פדיונו.

שממנה הולד נוצר במציאות; י"ל שלגבי עריות בעינין 'שארות בשר' ולא סגי באם היולדת אלא באם המציאותית שממנה נוצר הולד]

(ו) עכ"פ כיון שזכינו להבחנה זו, יש לתרץ בפשיטות למה במעוברת שנתגיירה העובר צריך גירות אם הולכים אחר הלידה, שיש להבחין בין חלות יהדות שהיא חלות דין בגופו וזהות עצמית של האדם, ובין דיני עריות שיסודם בקורבת משפחה ויחס; וא"כ י"ל דמה שנקטו התוס' בכורות שהלידה קובעת, זהו רק לגבי יחס משפחה וקורבה, שהאחים שנולדו לאם יהודיה הם אחים מן האם, אבל לגבי מהותו של הולד להיות ישראל, זהו חלות דין בעצמו ובשרו של האדם, הנקבע לפי מולידו-יוצרו, ואינו תלוי בקורבת משפחה. וכיון שנוצר מאם גויה, אינו מקבל יהדות עד שנתגייר.

והנה באבי עזרי (איסו"ב יחג) הוכיח מסוגית הגמרא ביבמות (ק) שאשת כהן מעוברת שנתחללה אחר שנתעברה - הולד כשר. והקשה לפי מה שנקט הגר"ח (איסו"ב יז) שגם בחללות איכא לדינא ד'הלך אחר הפגום', א"כ למה לא יהא הולד חלל מכח אמו שנתחללה קודם הלידה. והוכיח מזה שהיחס נקבע ביצירה ולא בלידה. ולכאורה לפי"ז יקשה על התוס' בכורות שנראה מפשט דבריהם שהכל תלוי בלידה. אך לפי האמור לא קשיא, דדינא ד'הלך אחר הפגום' הוא נידון על חלות דין בגופו, משום שהולד כמוליד, ולא משום קורבת משפחה ויחס [כפי שביאר הגר"ח שם שדין זה דהלך אחר הפגום הוא משום 'פסול חללות' ולא משום הדין ד'משפחת חללות']. ועל כן לענין זה מודים התוס' שהדבר נקבע לפי היצירה ולא בלידה.

וי"ש להטעים הדברים בגדר זה: שאף אם הלידה מועילה להחשיב את היולדת כאם הדינית, אבל האם המציאותית נקבעת לפי היצירה, וענין 'ולד כמולידו' תלוי באם ואב המציאותיים.

ולפי זה שוב אין הכרח שהמושג-זקנים והטור סוברים כרש"י שהכל תלוי ביצירה, אלא י"ל דאזלינן בתר הלידה, אלא דסבירא להו למושג זקנים והטור שאין משמעות לאם המולידה (ה'אם ההלכתית') אם אינה גם כן האם המציאותית, ועל כן שמעון ודינה אינם אחים מן האם כיון שנוצרו מאם אחרת ולא חל דין קורבת משפחה לאם היולדת אם אינה גם האם המציאותית שנוצר הולד ממנה. וא"כ לא קשה מידי ממעוברת שנתגיירה דחזינן לכאורה דאזלינן בתר הלידה, כי שם הלא באמת נוצרו מאותה אם במציאות, ודין 'כקטן שנולד' אינו מבטל את האם המציאותית, ועל כן שפיר חשיבי אחים מן האם מחמת הלידה, משא"כ כשיש חילוף מציאותי בין האם שנוצר בה לאם שנולד ממנה - אין קורבה לאם היולדת מאחר והיא אינה האם המציאותית.

וכיון שבאנו לכך הרי יש מקום להוסיף עוד ולומר שבעלי התוס' והטור ס"ל לגמרי כהתוס' בכורות דאזלינן בתר הלידה ואין צריך שהאם היולדת תהא האם המציאותית שממנה הולד נוצר [ונפ"מ שירש אותה גם אם נוצר מאם אחרת], ועל כן בכל מקום בתורה נקראת דינה בתה של לאה ויוסף בנה של רחל"ט, ורק כלפי איסורי עריות חידשו בעלי התוס' והטור שאין משמעות לאם היולדת אם אינה גם האם המציאותית, כיון שהעריות תלויות בשארות-בשר כדכתיב קרא, והיינו הקשר המציאותי של האדם למשפחתו, כלומר קורבת בשר ודם ממש, אבל לגבי כל שאר הדינים סגי באם היולדת.

יט והרי גם שמעון ולוי קראו לדינה 'אחותנו' (בראשית לר, לא). אם כי אין כאן קושיא דהא עכ"פ ודאי היא להם אחות מאב.

מולידו הוא ממזר. וא"כ גם בלוי שנשא ממזרת, אין סיבה להפקיע את הולד ממשפחת הלוי בגלל שמקבל פסול ממזרות מאמו.¹⁰

על כן נראה שהתירוץ המחזור בסתירת הסוגיות הוא על פי יסוד הגר"ח, שאמנם יצא הממזר מכל דיני הלויים השייכים למשפחת הלוייה כגון מתנות לוייה ודין גאולת הלויים, אך לענין קדושת בכורה שהוא דין במהות היותו לוי מצד עצמו ולא משום יחוס משפחה, בזה אף ממזר נשאר 'לוי' בגופו ונפטר מחמש סלעים¹⁰. וכן תירץ הגרי"ז (בכורות מז) ופירש שלכך הוצרכו (בערכין שם) למעט מקרא לוי ממזר מדין גאולת בתים, מפני שבעצם הוא לוי בגופו.

[ובררך אגב, כדברי הרמב"ן הנ"ל כתב גם המהרש"א (בח"א סוטה מא), ויצא לחדש עוד שאף על פי שבישראל משפחת אב קרויה משפחה אבל לא משפחת אם, שלא כגויים שיש להם שאר אם ולא שאר אב, שאין להם יחוס אב דזרמת סוסיים זרמתם (היינו דברי הרמב"ן), מ"מ גם בישראל לפני הלידה יש לעובר יחוס לאמו ולא לאביו. ובוה מדויקים הכתובים 'יתילדו על משפחתם'; 'תולדותם למשפחתם' - דדוקא לאחר הלידה משתייכים למשפחת בית אבותם. ובוה פירש בדברים מתוקים את דרו"ל (בסוטה שם) 'לאום מלאום יאמץ' - אלו העוברים, משום ששם 'לאום' [- הקרוב ל'אם'] לא נאמר במקרא אלא באומות העולם", שקירבתם רק מצד האם (כלומר קרבת משפחה ויחוס כנ"ל), ולא בישראל שמשפחתם תלויה באב ולא באם. ומה שנאמר 'לאום מלאום יאמץ' בעשו ויעקב, ביעקב הוא רק בהיותו עובר, ומכאן יצא להם לרו"ל לדרוש על העוברים, ע"ש. והגר"י ענגיל הקשה מהגמרא במגילה וסנהדרין הנ"ל דמשמע לכאורה דאדרבה, היחוס לאם חל רק בלידה והיחוס לאב כבר בהריון. אך לכאורה יש לסייע למהרש"א ממאן דאמר (ביבמות סז) עובר במעי זרה - זו הוא, שלכך כהן שמת והניח אשתו הישראלית מעוברת, אם נוקטים שהעובר זוכה בנכסי אביו, עבדיו לא יאכלו בתרומה שהרי הם שייכים לעובר שהוא זר. ומזה משמע שלדעה זו (שיש מהראשונים שנקטוה להלכה) אין העובר מתייחס אחר משפחת אביו, כדברי המהרש"א. אך קשה לפי המבואר שם בסוגיא שכשהאם כהנת אזי לכל הדעות העובר כהן כאביו, ולפי המהרש"א צריך באור הלא קודם שנולד אינו מתייחס אחר משפחת אביו הכהן. ויש לפלפל. אכן ההוכחה מעובר במעי זרה יש לדחות או עפ"י העוני"ט (קכ) דדוקא קדושת כהונה אין לו, וביותר לפי הגר"ח שהוא כהן גמור רק שיש בו חלות פסול 'זרות'].

[לפי"ז נראה שאף להמושג-זקנים והטור הקורבה לאם נקבעת לפי האם היולדת, אלא שמחמת דין 'ולד כמוליד' צריך שאותה אם תהא גם האם

10 בדעת האחרונים ז"ל נראה דעד כאן לא אמרו אלא בלוי שנשא ממזרת שבדין הבן הולך אחר הפגום נכלל גם כן שנפקעה קדושת לוייה ממנו מאחר ולענין יחס נגד אחר אמו הפגומה, משא"כ בממזר שנשא שפחה, נהי דהולך אחר אביו הפגום והוא ממזר מ"מ הוא עבד כי דין העבדות אינו שייך לפסול וכשרות אלא מקרא ד'האשה וילדיה' ילפינן דלעולם בן השפחה הוא עבד, וכיון שהעבדות אינה סותרת לפגם ממזרות, ע"כ הוא גם ממזר וגם עבד.

11 וכן הורה למעשה בשו"ת אגרות משה י"ד ח"א קצג אודות ממזר בן לוי שנולד מאשת איש שוינתה, שפטור מפריון אעפ"י שאין בו שאר דיני לוייה.

12 צ"ע בישעיהו נא, ד'הקשיבו אלי עמי ולאומי אלי האוניו' (וכמו שדרשו מכאן בשה"ש ב' זאני לו לאומה).

יח ואין להקשות מ"מ דעובר יורש את אביו, ד"ל כי היכי דנתרבה דגוי יורש את אביו הגם שאינו מיוחס למשפחתו, ה"ז בעובר י"ל דאין הירושה תלויה בדין משפחה אלא בכך שהוא ככריעא דאביו.

